

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ХРИК ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 378.091.12.01-057.21:630 (043.5)

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**Реферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук**

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
ГРИНЬОВА Марина Вікторівна,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
ректор;

доктор педагогічних наук, професор
НАГАСВ Віктор Михайлович,
Державний біотехнологічний університет
(м. Харків),
професор кафедри менеджменту організацій;

доктор педагогічних наук, доцент
КУЧАЙ Олександр Володимирович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
професор кафедри педагогіки.

Захист відбудеться 16 грудня 2022 року об 11⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.052.05 у Хмельницькому національному університеті, за адресою: зал засідань, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <https://nauka.khmnu.edu.ua> та в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету, за адресою: вул. Кам'янецька, 110/1, м. Хмельницький, 29016.

Реферат розіслано 15 листопада 2022 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої
ради

І. В. Андрощук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розв'язання нагальних проблем охорони земель як основного національного багатства України, екологізації функціонування сучасних агроландшафтів, збільшення лісистості території, нарощування природоохоронного потенціалу лісів і збереження їхнього біологічного різноманіття, підвищення біологічної стійкості лісових екосистем до впливу негативних факторів середовища та зміни клімату, поліпшення якісного складу лісових насаджень, розширення сфер застосування методів раціонального використання лісових ресурсів зумовлюють потребу у висококваліфікованих фахівцях лісового господарства, а отже, необхідність упровадження комплексних інновацій в удосконалення системи лісівничої освіти.

Рівень вимог до професійної діяльності та професійної підготовки фахівців лісового господарства зростає у зв'язку з потребами галузі, ринку праці, а також згідно зі стратегічними завданнями, окресленими в законодавчих і нормативних документах.

Упровадження якісних змін у систему вищої лісівничої освіти передбачає аналіз ключових положень і завдань «Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року» (2015), «Концепції розвитку агролісомеліорації в Україні упродовж 2014 – 2025 років» (2013), Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» (2017), Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (2019), «Державної стратегії управління лісами України до 2035 року» (2021) та інших документів. Важливе значення для проектування цілей і завдань професійної підготовки фахівців лісового господарства мають Закон України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022 – 2027 роки» (2021), «Концепція розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років» (2014), «Концепція реформування і розвитку аграрної освіти та науки» (2011), Стандарти вищої освіти України галузі знань 20 «Аграрні науки», спеціальності 205 «Лісове господарство», професії та ін. На підставі аналізу законодавчих документів з'ясовано, що цілі, завдання, принципи організації, очікувані результати навчання фахівців аграрного профілю, зокрема фахівця лісового господарства, потребують постійного вдосконалення, теоретично обґрунтованих концептуальних положень і розроблених алгоритмів їх практичної реалізації.

Вагомий внесок у дослідження професійної підготовки та формування професійної компетентності майбутніх фахівців-аграріїв

зробили українські науковці І. Бендера, М. Гриньова, В. Дуганець, Р. Дубас, І. Дубович, С. Заскалета, І. Кичко, О. Кучай, М. Лакаатош, П. Лузан, В. Манько, Н. Марценюк, Д. Мельничук, Л. Мельник, С. Реус, С. Ніколаєнко, В. Свистун, М. Ткач, І. Ярова та ін. Зв'язок аграрного виробництва з використанням природних ресурсів, особливе місце серед яких посідають лісові ресурси, проблеми раціонального використання й відтворення лісових ресурсів, формування організаційно-економічних механізмів розвитку лісоресурсної сфери студіювали І. Волинець, О. Дребот, Ю. Никитюк, І. Сойва, О. Фурдичко, О. Чопик, М. Шурик, О. Яремко та ін.

Актуальні проблеми лісівничої освіти досліджували вітчизняні (І. Вдовенко, С. Виговська, О. Зернюк, Л. Коритко, Є. Мішенін, З. Подоляк, Н. Стрижак, О. Якименко та ін.) і зарубіжні вчені (А. Aldrian, D. Aubertin, H. Bugmann, H. Byerly, J. Erbaugh, A. Kimberley, A. Maryudi, R. Pribadi). У контексті порушеного питання наукове зацікавлення становлять праці, присвячені історії розвитку лісівничої освіти (О. Голікова, І. Кичко, Б. Кіндюк, З. Подоляк, В. Ткач, П. Третяк, І. Фурсенко та ін.). Окремі проблеми професійної підготовки фахівців лісового господарства аналізували науковці С. Виговська, Л. Вікторова, І. Коляджин, І. Магазинщикова, Л. Макодзей, Л. Марченко, В. Нагаєв, К. Рудницька, С. Шевчук та ін. Вимоги до підготовки майбутнього фахівця лісового господарства, що запотребуваний на ринку праці, окреслювали вітчизняні (О. Гридчук, З. Подоляк, М. Цалан, О. Якименко й ін.) та зарубіжні дослідники (S. Fink, T. Lennartsson, K. Nielsen, G. Oesten й ін.). Попри численну кількість розвідок, проблеми підготовки майбутніх фахівців лісового господарства донині вивчені недостатньо.

Актуалізація уваги до задекларованого питання й доцільність його наукового обґрунтування зумовлені необхідністю розв'язання низки *суперечностей* між: запотребованістю у висококваліфікованих фахівцях лісового господарства та реальним станом кадрового забезпечення, що не задовольняє вимоги інтенсивного розвитку лісопромислового комплексу; сучасними вимогами до конкурентоздатності фахівців лісового господарства та незадовільним рівнем їхньої готовності до нових викликів галузі (професії) і вимог ринку праці; потребою в системному оновленні цілей, завдань і змісту професійної підготовки фахівців лісового господарства та усталеними підходами до їх формулювання, відбору й реалізації; доцільністю забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців лісового господарства й недосконалістю організаційно-методичного, діагностичного інструментарію її досягнення; запитом на використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх фахівців лісового господарства й реальним станом їх реалізації в

освітньому процесі ЗВО; об'єктивною потребою в науково обгрунтованій педагогічній системі підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності й недостатнім розробленням її концептуальних засад; необхідністю створення оптимальних організаційно-педагогічних умов і традиційними підходами до організації теоретичного й практичного навчання майбутніх фахівців лісового господарства. Досягнення якості підготовки майбутніх фахівців лісового господарства можливе за умови розв'язання описаних вище суперечностей на основі теоретичного обгрунтування й практичної реалізації педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Актуальність порушеної проблеми, недостатній рівень її опрацювання в педагогічній теорії та практиці, виявлені суперечності й науково-практичні потреби щодо їх розв'язання зумовили вибір теми дослідження – **«Теорія і практика підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до основних напрямів і завдань наукової теми кафедри лісового господарства Білоцерківського національного аграрного університету «Антропогенна трансформація екосистем ландшафтної сфери Правобережного Лісостепу України та методологічні засади збалансованого використання їхніх ресурсів» (ДР № 0119U100467) і теми кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти в Європейському освітньому середовищі» (ДР № 0116U000115). Тема затверджена вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 17 від 25.05.2021).

Мета дослідження полягає в обгрунтуванні концепції підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, розробленні й експериментальній перевірці ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Відповідно до поставленої мети, сформульовано такі **завдання**:

1) з'ясувати ступінь розроблення проблеми дослідження у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі та практиці, уточнити її термінологічний апарат;

2) дослідити особливості професійної діяльності фахівців лісового господарства, а також вимоги сучасного ринку праці й галузі до конкурентоздатності та професійної підготовки таких фахівців;

3) схарактеризувати структуру готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, удокладнити її критерії, показники й рівні;

4) розробити й теоретично аргументувати концепцію підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності;

5) виокремити та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності;

6) розробити й експериментально перевірити ефективність педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності;

7) підготувати та впровадити в освітню практику ЗВО навчально-методичне забезпечення для вдосконалення підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців лісового господарства в закладах вищої освіти України.

Предмет дослідження – педагогічна система підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Концепція дослідження. Провідною ідеєю дисертації є підвищення рівня готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності на основі розроблення й упровадження системних організаційно-педагогічних інновацій в освітній процес ЗВО, з огляду на ключові наукові підходи, загальнодидактичні та специфічні принципи, розроблене навчально-методичне забезпечення.

В основу концепції дослідження покладено такі положення: необхідність удосконалення підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності на засадах системного підходу відповідно до сучасних викликів галузі та професії; підготовка майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності – феномен, що характеризує вибір сенсу життя особистості в аспекті її ставлення до себе, навколишнього середовища та власної професійної діяльності; у процесі підготовки майбутніх фахівців лісового господарства відбувається перетворення внутрішньої сутності майбутнього фахівця (особистісно значущих ціннісних орієнтацій, мотивів, потреб, знань, умінь, навичок, ставлень) через практичну діяльність та формування індивідуальної освітньої траєкторії з акцентом на участі в розв'язанні проблем лісогосподарської галузі.

Концепція підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності ґрунтована на *методологічному, теоретичному й практичному* концептах.

У *методологічному концепті* відображено взаємозв'язок фундаментальних наукових підходів: *системного* – дає змогу

трактувати підготовку майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності з позицій цілісності, взаємовпливу й взаємозумовленості її структурних компонентів (ціле-методологічний, змістово-організаційний, результативно-критеріальний), які забезпечують позитивну динаміку готовності до професійної діяльності; *аксіологічного* – уможлиблює підпорядкування змісту навчання майбутніх фахівців формуванню їхніх професійно-ціннісних орієнтацій, необхідних для комплексного виконання завдань і професійного розвитку; *особистісно орієнтованого* – зумовлює організацію й орієнтацію професійної підготовки на розкриття та розвиток індивідуальних особливостей здобувачів, їхніх пізнавальних можливостей, професійно важливих якостей; *компетентнісного* – сприяє формуванню професійної компетентності через удосконалення фахових знань і вмій, розвиток професійно-особистісних якостей; *інтегративного* – спрямовує на забезпечення цілісності підготовки майбутніх фахівців лісового господарства (інтеграція змісту фахових дисциплін, оволодіння видами й способами діяльності, що в сукупності дасть змогу забезпечити готовність майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності); *синергетичного* – сприяє вдосконаленню професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства, з огляду на такі чинники, як відкритість, самоорганізація, саморозвиток, самореалізація, нелінійність мислення, управління, самоврядування); *діяльнісного* – спрямовує на виокремлення й диференціацію навчально-пізнавальних функцій суб'єктів освітнього процесу, використання педагогічних інновацій у фаховій підготовці.

Теоретичний концепт репрезентує систему вихідних концептуальних положень, дає змогу виявити провідні теорії, ідеї, законодавчо-нормативні засади, дефініції, покладені в основу розуміння ключових понять («лісівнича освіта», «професійна діяльність», «педагогічна система», «підготовка майбутніх фахівців лісового господарства», «готовність до професійної діяльності»), опис досліджуваних явищ, їх аналіз, узагальнення й синтез, а також обґрунтування та розроблення педагогічної системи підготовки зазначених фахівців до професійної діяльності, що ґрунтоване на загальнопедагогічних і специфічних принципах навчання.

Практичний концепт відображає інтеграцію теорії з практикою. На основі вибраної методології й запропонованих концептуальних положень оновлено та інтегровано зміст, форми, методи, технології, навчання й професійної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства. Цей компонент віддзеркалює перевірку ефективності теоретично обґрунтованих наукових положень, розробленої педагогічної системи, виокремлених організаційно-педагогічних умов, навчально-методичного забезпечення.

Провідна ідея й основні положення концепції відображено в **загальній гіпотезі дослідження** про те, що впровадження теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності сприятиме формуванню системи фахових знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей, які суттєво підвищать рівень готовності до професійної діяльності. Загальну гіпотезу конкретизовано в **часткових припущеннях**, відповідно до яких підготовка майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності набуває ефективності, якщо:

- розробити концепцію підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, побудовану на основі сукупності тенденцій розвитку лісівничої освіти та галузі, наукових підходів, принципів; концептуальної ідеї, мети, ключових положень, зовнішніх і внутрішніх умов, результату;

- розробити й апробувати педагогічну систему підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, складниками якої будуть *ціле-методологічний* (мета, завдання, підходи, принципи), *змістово-організаційний* (зміст, форми організації навчання, методи, технології навчання, організаційно-педагогічні умови, навчально-методичне забезпечення), *результативно-критеріальний* (діагностичний інструментарій, оцінні методи й засоби, критерії, показники, рівні готовності, результат підготовки) блоки;

- виокремити, обґрунтувати й реалізувати організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності (розвиток професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців лісового господарства; удосконалення змісту фахових дисциплін у контексті вимог лісового господарства; забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців лісового господарства засобами інтеграційно-модульної технології; посилення практичної підготовки на основі поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства);

- реалізувати об'єктивну діагностику й оцінювання навчальних досягнень студентів, корекцію критеріїв готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності на основі науково обґрунтованих показників та рівнів;

- розробити й упровадити навчально-методичне забезпечення для вдосконалення підготовки майбутніх фахівців лісового господарства у ЗВО.

Теоретичну основу дослідження становлять положення щодо *теоретико-методологічних засад* професійної підготовки майбутніх

фахівців аграрної галузі, її пріоритетних завдань, сучасних моделей їх підготовки (С. Заскалета, Н. Марценюк, Д. Мельничук, С. Реус, М. Ткач й ін.); *нормативно-правових засад* удосконалення нормативно-правової бази освіти, поліпшення якості підготовки фахівців в аграрних закладах вищої освіти (М. Брошков, С. Кропивко, О. Лазарев, І. Мілаєва, В. Онопрієнко, С. Толочко та ін.); *організаційних засад* використання лісових ресурсів у сільському господарстві, корисних властивостей лісів, збереження лісового середовища (О. Дребот, Б. Кіндюк, І. Сьюйва, В. Ткач, О. Чопик, О. Яремко, М. Щурик та ін.); *організаційно-економічних механізмів* розвитку лісоресурсної сфери (І. Волинець, Р. Дубас, І. Дубович, І. Кичко, Ю. Никитюк, О. Фурдичко, І. Ярова та ін.); *концептуальних аспектів* вітчизняної лісівничої освіти та професійної підготовки фахівців лісгосподарської галузі (С. Виговська, О. Гриджук, Л. Макодзей, Л. Марченко, Є. Мішенін, З. Подоляк, Н. Стрижак та ін.); *шляхів і способів розв'язання* актуальних проблем підготовки майбутніх фахівців лісового господарства та лісівничої освіти в Україні, зокрема на підставі вивчення зарубіжного досвіду в цій сфері (І. Вдовенко, С. Заскалета, О. Зернюк, Л. Коритко, О. Якименко й ін.); *теорії та практики вищої лісівничої освіти й підготовки фахівців* за кордоном (А. Aldrian, D. Aubertin, H. Bugmann, H. Byerly, H. El-Lakany, J. Erbaugh, J. Innés, A. Kimberley, A. Maryudi, R. Pribadi, A. Temu та ін.); *питань удосконалення* якості професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства (Л. Вікторова, О. Гриджук, І. Коляджин, Л. Макодзей, Л. Марченко, К. Рудніцька, С. Шевчук й ін.).

Для розв'язання окреслених завдань застосовано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез, систематизація філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури для обґрунтування теоретичних засад підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; порівняння й узагальнення для з'ясування особливостей та стану підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; індукція, дедукція для визначення й обґрунтування організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; моделювання та прогнозування для розроблення педагогічної системи, моделі системи підготовки зазначених фахівців, окреслення напрямів її реалізації; *емпіричні* – обсерваційні (самоспостереження, спостереження, рефлексія), діагностичні (анкетування, тестування, бесіди, опитування, експертне оцінювання, самоаналіз) – для з'ясування мотивів, цінностей, потреб, рівня знань, виявлення й усунення недоліків; педагогічний експеримент для перевірки ефективності педагогічної системи,

виокремлених організаційно-педагогічних умов; *методи математичної статистики* (критерій Пірсона χ^2) для опрацювання, оброблення даних педагогічного експерименту, аналізу й перевірки вірогідності одержаних результатів, гіпотез, ефективності запропонованої педагогічної системи та дієвості організаційно-педагогічних умов.

Експериментальна база дослідження. До участі в експерименті залучено на різних етапах 492 здобувачі вищої освіти та 67 викладачів закладів вищої освіти, що готують майбутніх фахівців спеціальності 205 «Лісове господарство». Дослідницько-експериментальну роботу проведено на базі Білоцерківського національного аграрного університету, Сумського національного аграрного університету, Інституту лісового і садово-паркового господарства Національного лісотехнічного університету України, Дрогобицького національного університету імені Івана Франка, Уманського національного університету садівництва, Шацького лісового фахового коледжу імені В. В. Сулька.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* обґрунтовано концепцію підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, що охоплює методологічний, теоретичний, практичний концепти; розроблено педагогічну систему підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, що містить три взаємопов'язані блоки (ціле-методологічний, змістово-організаційний, результативно-критеріальний); виявлено, теоретично обґрунтовано й реалізовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності (розвиток професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців лісового господарства; удосконалення змісту фахових дисциплін у контексті вимог лісового господарства; забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців лісового господарства засобами інтеграційно-модульної технології; посилення практичної підготовки на основі поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства);

– *удосконалено* зміст, форми, методи, технології підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; критерії готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності (мотиваційно-особистісний, інформаційно-когнітивний, дієво-практичний) і показники; *уточнено* сутність ключових понять дослідження («підготовка майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності», «готовність майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності»);

– *подальшого розвитку* набули уявлення про особливості професійної діяльності фахівців лісового господарства; діагностичний супровід щодо визначення стану готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; реалізація методологічних підходів та специфічних принципів у підготовці майбутніх фахівців лісового господарства; компоненти готовності до професійної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та впровадженні в процес підготовки майбутніх фахівців лісового господарства навчально-методичного забезпечення, зокрема: робочих програм навчальних дисциплін «Лісівництво», «Лісовпорядкування», «Лісові культури», «Лісова таксація» і спецсемініарів «Інтеграція лісівничої та екологічної освіти», «Інформатизація лісового підприємництва», «Основи професійного становлення майбутніх фахівців лісового господарства»; конспектів лекцій і методичних рекомендацій для виконання практичних робіт із зазначених дисциплін та спецсемініарів; програми й методичних рекомендацій до виробничої практики та методичних рекомендацій із навчальної практики з лісовпорядкування для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 205 «Лісове господарство»; термінологічного словника «Генетика, селекція та насінництво лісових та декоративних рослин», робочого зошита з практичних занять із дисципліни «Лісівництво» і навчального посібника «Лісівництво», завдань для самостійної роботи й контролю навчальних досягнень майбутніх фахівців лісового господарства.

Результати дослідження можуть зацікавити викладачів та здобувачів закладів вищої освіти. Матеріали доцільно використовувати на факультетах підвищення кваліфікації працівників агропромислового комплексу, під час планування й організації освітнього процесу, реалізації індивідуального та диференційованого підходів до здобувачів.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес Інституту лісового і садово-паркового господарства Національного лісотехнічного університету України (протокол № 7 від 23.05.2022), Білоцерківського національного аграрного університету (довідка № 01-12/299 від 25.05.2022), Дрогобицького національного університету імені Івана Франка (довідка № 902 від 13.06.2022), Уманського національного університету садівництва (довідка № 347/01-10 від 13.06.2022), Сумського національного аграрного університету (довідка № 815 від 14.06.2022), Шацького лісового фахового коледжу імені В. В. Сулька (довідка № 1301-22 від 04.02.2022).

Особистий внесок автора. У праці [36] схарактеризовано

сучасний стан лісових екосистем; [34] представлено методичні засади викладання дисципліни «Лісівництво» для майбутніх фахівців лісогосподарської галузі; опубліковано чотири розділи з лісівництва [2]; у *статтях* досліджено загальні питання інтеграційних процесів у навчальній діяльності [19]; відрефлектовано проблеми цифрової грамотності особистості [20]; опрацьовано питання природного відродження агроландшафтів [22]; вивчено проблеми стабільності природних екосистем [40]; описано особливості природного відродження агроландшафтів [41]; проаналізовано глобалізаційні процеси в сучасній освіті [21]; у *публікаціях* подано визначення лісових культур [35]; сформульовано методичні рекомендації до шести практичних робіт [37]; запропоновано методичні рекомендації з виробничої практики [38]; з'ясовано сучасні виклики лісівничої освіти [29]; доведено значення лісогосподарської галузі [23]; схарактеризовано професійні компетентності фахівців захисту довкілля [31].

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження обговорено на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Агролісове господарство як стійке використання землі» (Неймеген, Нідерланди, 2018), «Відтворення лісів та лісова меліорація в Україні: витоки, сучасний стан, виклики сьогодення та перспективи в умовах антропогену» (Київ, 2019), «Актуальні проблеми, пріоритетні напрями та стратегії розвитку України» (Київ, 2021, 2022), «Лісівнича освіта і наука: стан, проблеми та перспективи розвитку» (Малин, 2021), «Теперішнє та майбутнє лісів екотону середніх широт» (Київ, 2021), «Біосферні резервати як приклад сталого природокористування» (Київ, 2021), вебінар «Біосферні резервати як приклад сталого природокористування» у межах проекту «Програма боротьби з лісовими злочинами в Україні» за підтримки відділу міжнародних програм Лісової служби США (Київ, 2021), «Climate change sustainable development: new challenges of the century» (Mucolaiv, 2021). «Сучасні виклики і актуальні проблеми лісівничої освіти, науки та виробництва» (Біла Церква, 2021, 2022), *усеукраїнських* – «Екологічна безпека держави» (Київ, 2021), «Інтеграція фундаментальних та прикладних досліджень в екологічній, географічній та хімічній освіті» (Умань, 2021), «Освітні та наукові виміри природничих наук» (Суми, 2021), «Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра» (Київ, 2021), «Агробізнес і освіта: сучасні моделі розвитку та співпраці» (2021), «Сучасна освіта: методологія, теорія, практика» (Київ, 2021).

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2021 – 2022) та на

засіданнях і звітних науково-практичних конференціях кафедри лісового господарства Білоцерківського національного аграрного університету (2016 – 2022).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 41 публікації автора (15 – у співавторстві), зокрема: в 1 монографії, 1 навчальному посібнику, 20 статтях у фахових наукових виданнях України та в іноземних наукових періодичних виданнях (3 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних «WoS»), у 9 – апробаційного характеру, у 10 розвідках, які додатково відображають положення дисертації.

Матеріали кандидатської дисертації «Противерсійні властивості соснових насаджень на яружно-балкових системах центральної частини Придніпровського Правобережного Лісостепу» (спеціальність 06.03.01 «Лісові культури та фітомеліорація»), що захищена 2011 року в Національному університеті біоресурсів і природокористування України, у тексті докторського дослідження не використано.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (334 найменування, із них 55 – іноземною мовою), 11 додатків на 105 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 558 сторінок, із них 414 сторінок – основний текст. Дослідження містить 9 рисунків, 63 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет наукового пошуку; сформульовано гіпотезу, обґрунтовано концепцію, методологічні засади, описано комплекс методів; аргументовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; обґрунтовано особистий внесок здобувача, подано відомості про впровадження й апробацію результатів, поінформовано про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні основи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства в контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду**» проаналізовано ступінь розроблення проблеми у вітчизняній і зарубіжній теорії й практиці лісівничої освіти; описано еволюцію лісівничої освіти та кадрового забезпечення лісгосподарської галузі в історичній ретроспективі; викладено сутність і змістову характеристику ключових понять; схарактеризовано особливості професійної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства в аспекті вимог до їх підготовки.

На основі аналізу наукової літератури з'ясовано, що вітчизняні

науковці активно вивчають шляхи й способи розв'язання актуальних проблем лісівничої освіти в Україні, зокрема на основі рефлексії зарубіжного досвіду (І. Вдовенко, С. Виговська, О. Гриджук, С. Заскалета, О. Зернюк, Л. Коритко, Л. Макодзей, Л. Марченко, Є. Мішенін, З. Подоляк, Н. Стрижак та ін.). Радикальні зміни в освітніх системах відбуваються в країнах, де управління лісовими ресурсами вибудоване відповідно до потреб суспільства й навколишнього середовища. З огляду на думку зарубіжних науковців (А. Aldrian, D. Aubertin, Н. Bugmann, Н. Byerly, Н. El-Lakany, J. Erbaugh, J. Innés, А. Kimberley, А. Maryudi, R. Pribadi, А. Temu та ін.) констатовано, що лісівнича освіта окреслює сферу діяльності, яка поєднує планування й реалізацію охорони, захисту та відтворення лісів, їх використання, моніторинг стану, інвентаризації й кадастрового обліку в природних, техногенних, урбанізованих ландшафтах, управління лісами для багатопільового, раціонального, безперервного, невиснажливого використання лісів із метою задоволення потреб суспільства. В Україні лісівнича освіта більше орієнтована на широке системне осмислення світоглядних і культурних аспектів, набуття професійних знань, натомість закордонна лісівнича освіта сфокусована на практичні дії та етичні аспекти.

У ході дослідження з'ясовано проблеми розвитку лісівничої освіти в Україні, а саме: диспропорції в підготовці кадрів; недостатнє розроблення стандартів освіти для всіх рівнів підготовки, які б детермінували структуру й зміст освітніх програм відповідно до європейських вимог; дублювання навчального матеріалу в процесі професійної підготовки фахівців лісгосподарського профілю на різних рівнях системи освіти; нераціональне співвідношення теоретичного й практичного компонентів у процесі розвитку професійної компетентності фахівців лісового господарства. У зв'язку з цим, постала необхідність удосконалити лісівничу освіту в напрямі посилення підготовки фахівців лісового господарства як у якісному, так і в кількісному вимірах.

Відсутність науково-теоретичних розробок щодо організаційно-змістових засад розвитку системи лісівничої освіти та фундаментальних досліджень у галузі лісової педагогіки зумовила звернення до суміжних галузей наукових знань, зокрема до історії лісівничої освіти й філософії лісгосподарської діяльності та її основного об'єкта – природи, яка віддзеркалює сутність, структуру, специфіку професійної діяльності фахівців лісгосподарської галузі. Теоретичну цінність мають праці вчених, які досліджують історію розвитку лісівничої освіти (О. Голікова, І. Кичко, Б. Кіндюк, З. Подоляк, В. Ткач, П. Третяк, І. Фурсенко та ін.). Розвідки дають змогу проаналізувати еволюцію

лісівничої освіти в аспекті поєднання історично складених педагогічних парадигм, економічних моделей суспільства, політичного устрою, філософських поглядів. Основна увага зосереджена на проблемах поєднання теоретичного й практичного навчання, залежності змісту освіти від регіональної специфіки, антропогенної суті лісогосподарських професій.

Унаслідок ретроспективного аналізу еволюції лісівничої освіти та кадрового забезпечення лісового господарства, виокремлено п'ять етапів розвитку: *початковий* (до 1729 р.), *дореформений* (1729 – 1872 рр.), *післяреформений* (1872 – 1917 рр.), *радянський* (1917 – 1991 рр.), *сучасний* (із 1991 р. – донині). З'ясовано, що за період розвитку лісівничої освіти на якість професійної підготовки фахівців лісового господарства впливали як позитивні, так і негативні чинники. Серед першої групи чинників названі: усвідомлення природно-кліматичної, соціальної, організаційної специфіки регіону в розробленні освітніх програм; висока мотивація й особистісно-професійна відповідальність суб'єктів освітнього процесу; практична спрямованість освітнього процесу в контексті регіоналізації лісового господарства. Негативні чинники пов'язані з браком уваги до основних тенденцій розвитку лісового господарства, що мають звертати в процесі підготовки фахівців, а також із застарілим навчально-методичним забезпеченням.

З'ясовано сучасні тенденції розвитку лісівничої освіти: пріоритетність вищої освіти перед фаховою передвищою; поступове збільшення кількості закладів освіти, що готують фахівців лісового господарства; підвищення вимог до кваліфікаційного рівня фахівців лісового господарства.

Проаналізовано сутність ключових понять: «лісове господарство», «професійна діяльність майбутнього фахівця лісового господарства», «лісівнича освіта», «професійна компетентність майбутніх фахівців лісового господарства». *Підготовка майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності* – процес професійного становлення й розвитку, формування професійно важливих якостей, цінностей, ідеалів, поглядів і переконань, знань, умінь, навичок, професійних компетентностей, що відбувається під час аудиторної, позааудиторної роботи та сприяє професійній самореалізації. Результатом такої підготовки стає «*готовність майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності*» – інтегративна властивість особистості, що поєднує ціннісний, гностичний, технологічний компоненти та забезпечує реалізацію конструктивних дій у розв'язанні проблем галузі лісового господарства.

Особливість професійної діяльності фахівця лісового господарства

полягає в наявності трьох взаємопов'язаних компонентів у професійній сфері – природних об'єктів (лісів), технічних пристроїв (лісових машин і механізмів), системи міжособистісних взаємин із колективом (працівниками галузі). Виокремлено основні вимоги сучасного ринку праці до професійної діяльності та підготовки майбутніх фахівців лісового господарства: засвоєння принципів, критеріїв й індикаторів сталого управління лісами в умовах циркулярної економіки та змін клімату; взаємодія з громадськістю з питань ведення лісового господарства та зняття соціальної напруги щодо методів і способів лісогосподарювання через інформування населення про стале управління лісами, багатоцільове використання лісових ресурсів; залучення громадськості до розв'язання лісогосподарських проблем і до консультацій для територіальних громад стосовно ухвалення рішень, які мають вагомий екологічний, рекреаційно-оздоровчий, економічний значення та здатні спричинити вагомий соціальний резонанс; поліфункційне ведення лісового господарства й раціональне, безперервне, невиснажливе, багатоцільове використання лісових ресурсів, з огляду на лісотипологічні умови та ландшафтно-водозбірні принципи лісогосподарювання; збереження природного біорізноманіття на всіх рівнях – від генетичного до видового, ландшафтного й екосистемного; безперервне, високоефективне виконання екологічних, економічних, соціальних функцій на місцевому, національному, глобальному рівнях; проведення спільних заходів із розроблення, виготовлення, постачання устаткування, технологічних ліній і техніки, координації та проведення спільних наукових досліджень, науково-технічний супровід спільних робіт; сприяння раціональному використанню ресурсів аграрного й лісогосподарського виробництва, з огляду на виробничо-технологічні зв'язки, що склалися між підприємствами та організаціями; вироблення взаємоузгоджених підходів до розв'язання проблем охорони навколишнього природного середовища тощо.

Аналіз особливостей професійної діяльності та вимог ринку праці дає змогу виокремити першорядні завдання ЗВО щодо підготовки майбутніх фахівців лісового господарства: створення оптимальних умов для розвитку мотивації майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; удосконалення змісту фахових дисциплін; вивчення індивідуальних особливостей і професійних інтересів здобувачів; використання сучасних форм, методів, технологій навчання в аудиторній і позааудиторній діяльності; інтеграція освітньої, науково-дослідницької, інноваційної діяльності; оновлення навчально-методичного забезпечення; підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників та ін.

У другому розділі «**Концептуальні засади підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності**» досліджено методологічні підходи та принципи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; обґрунтовано концепцію підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Методологічне підґрунтя проблеми становить низка наукових підходів (системний, аксіологічний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, професійно-когнітивний, інтегративний, синергетичний, діяльнісний) і принципів (загальнодидактичні – науковості, гуманізації, доступності, наочності, цілісності, зв'язку теорії з практикою, систематичності й послідовності; специфічні – дискретності та неперервності, оптимальності, професійної спрямованості, активності й самостійності, цілеспрямованості, варіативності, інтегративності, диференціації, поетапності, соціальної зумовленості, модульності, міждисциплінарності, технологічності). Їх вибір корелює з метою, завданнями, змістом, формами, методами й технологіями підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Використання *системного підходу* допомагає виявити закономірності та взаємозв'язки між компонентами педагогічної системи для їх більш ефективного застосування; орієнтує на розкриття цілісності процесу підготовки майбутніх фахівців лісового господарства на основі з'ясування значущості структурних компонентів, які забезпечують позитивну динаміку готовності до професійної діяльності. *Аксіологічний підхід* сприяє формуванню позитивного ставлення здобувача до майбутньої професійної діяльності та професійних цінностей, опануванню знань про лісове господарство й лісогосподарську працю, поглибленню розуміння та усвідомленню соціальної значущості майбутньої професії. *Особистісно орієнтований підхід* уможливорює розкриття взаємодії здобувачів і викладачів, виявлення найбільш оптимальних умов для самоосвіти, саморозвитку, самореалізації в майбутній виробничій діяльності, пов'язаній із лісогосподарським комплексом, та окреслення умов, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій, життєвих планів, домінантних мотивів діяльності й поведінки, на розвиток особистісних якостей фахівця, здатного до активної, творчої діяльності, усвідомлення себе суб'єктом професійної діяльності в нових соціально-економічних і соціокультурних умовах. *Компетентнісний підхід* передбачає наближення навчання до майбутньої праці, сучасних наукових досягнень. Це одна з відповідей системи освіти на соціальне замовлення стосовно фахівця високої якості. Такий підхід прогнозує пріоритетну орієнтацію на цілі – вектори

освіти: здатність до навчання, самовизначення (самореалізація), самоактуалізація, соціалізація та розвиток індивідуальності. *Професійно-когнітивний підхід* – один із системоутворювальних напрямів формування професійних знань і вмінь, що дає змогу розвинути індивідуальний когнітивний стиль здобувача, завдяки міждисциплінарній інтеграції сприяє утворенню моделей виявлення, структурування й використання здобувачами необхідної інформації в конкретній виробничій ситуації; забезпечує створення структури професійної діяльності, систематизацію у фахівця знань, умінь, навичок на кожному рівні інтеграції, систему навчальних проблемно-виробничих ситуацій, єдність діяльності викладача та здобувача, зв'язок теоретичного й виробничого навчання, оволодіння системою професійної діяльності. *Інтегративний підхід* сприяє розробленню якісно нового змісту за допомогою реалізації дидактичного синтезу й міжпредметних зв'язків із фаховими дисциплінами, інтеграції форм і методів навчання, оволодіння загальнонауковими видами та способами діяльності, що в сукупності сприяє розвитку готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності. *Синергетичний підхід* уможливорює оновлення змісту методів і форм підготовки з огляду на такі чинники, як відкритість, самоорганізація, саморозвиток, нелінійність мислення, управління й самоврядування. *Діяльнісний підхід* регламентує створення умов для розвитку морально досконалої, соціально активної особистості через активізацію внутрішніх резервів, професійно компетентного та саморозвиненого фахівця. Передбачає побудову підготовки на підставі аналізу особистісних рис здобувачів, їхніх мотивів, інтересів і ціннісних орієнтацій, способів дій, що становлять основу майбутньої професійної діяльності.

Передумовами обґрунтування концепції підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності послугували: дослідження сучасних тенденцій розвитку лісівничої освіти та галузі лісового господарства; вивчення особливостей і вимог до професійної діяльності фахівців лісового господарства; аналіз законодавчо-нормативних документів й умов розвитку лісівничої освіти в Україні та за кордоном; студіювання стану професійної підготовки фахівців лісового господарства; окреслення низки методологічних підходів до професійної підготовки зазначених фахівців; рефлексія власного досвіду викладацької діяльності. Метою концепції є обґрунтування теоретико-методологічних і практичних засад підготовки майбутніх фахівців лісового господарства, що спрямовані на формування професійних знань та вмінь, особистісних якостей для успішного виконання професійної діяльності.

Основні рушії створення концепції – соціальне замовлення, вимоги до рівня підготовки майбутніх фахівців лісового господарства, об'єктивні потреби особистості, її готовність до постійного професійного розвитку й саморозвитку.

З'ясовано чинники впливу на якість професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства, а саме: *зовнішні* (загальні тенденції глобалізації, модернізації, гуманізації, інтеграції, гуманітаризації, інтенсифікації, демократизації, комп'ютеризації, інформатизації лісівничої освіти); *внутрішні* (організація освітнього процесу; матеріально-технічне, навчально-методичне, інформаційно-технологічне забезпечення; рівень педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників; вивчення інтересів, потреб та індивідуальних особливостей здобувачів; забезпечення диференціації, індивідуалізації навчання для професійно-особистісного розвитку здобувачів); *особистісні* (індивідуальні якості, мотивація, особистісний адаптаційний потенціал, міжособистісні взаємини та ін.).

Концептуальна ідея полягає в упровадженні якісних змін у професійну підготовку фахівців лісового господарства, що сприяють розвитку позитивної динаміки в структурних компонентах їхньої готовності, усвідомленню соціальної значущості професії. Мета та якісні зміни реалізовані через упровадження розробленої педагогічної системи та створення організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності. Педагогічна система підготовки майбутніх фахівців лісового господарства слугує підставою для теоретичного осмислення й побудови професійної діяльності, постає як єдність, що представляє взаємопов'язаний комплекс процесів, засобів, методів, етапів цілеспрямованого педагогічного впливу, розташованих у певній логічній послідовності, конкретних цільових установок, окресленого предметного змісту й оптимальних технологій освітньої діяльності, результатом якої є високий рівень готовності до професійної діяльності.

У концепції виокремлено пріоритетні напрями вдосконалення підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності: аналіз прогнозованого соціального замовлення на підготовку майбутніх фахівців лісового господарства й динаміки розвитку ринку праці під час розроблення та коригування змісту освітніх програм; оновлення контенту фахових навчальних дисциплін на засадах професійної зорієнтованості та міждисциплінарності знань; оптимізація освітніх можливостей позааудиторної роботи здобувачів на основі інтеграції навчальної, науково-дослідницької, практичної діяльності; використання потенціалу активних та інтерактивних методів навчання для формування професійно-ціннісних орієнтацій,

стимулювання мотиваційної сфери здобувачів у професійних намірах, активізація їхніх пізнавальних інтересів і потреб, підвищення установки на саморозвиток, самовдосконалення, самореалізацію, формування професійно важливих особистісних якостей та суб'єктної позиції в оволодінні майбутньою професійною діяльністю; розроблення навчально-методичного забезпечення для фахової підготовки майбутніх фахівців лісового господарства.

У третьому розділі **«Моніторинг стану та діагностика готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності»** проаналізовано стан підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; обґрунтовано структурно-компонентний склад і критеріально-рівневу характеристику готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; описано результати констатувального етапу експерименту.

Проведено моніторинг стану професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства й діагностику стану їхньої готовності до професійної діяльності. Об'єктами моніторингу в дослідженні стали: освітній процес, академічна успішність здобувачів, навчальна та практична діяльність здобувачів, особистісні характеристики здобувачів. Виявлено недоліки в підготовці майбутніх фахівців лісового господарства: низький рівень сформованості установки на активну професійну діяльність у лісогосподарській галузі; відсутність у здобувачів прагнення до пошуку нових, ефективних шляхів комплексного розв'язання професійних завдань; віддаленість змісту навчання від вимог і реального стану сучасного лісогосподарського виробництва; недостатня сформованість професійно значущих особистісних якостей здобувачів та ін. Констатовано, що ЗВО мають потенційні освітні ресурси щодо забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Відповідно до характеру задекларованої проблеми, окреслених цілей і завдань дослідження, виокремлено й описано компоненти готовності (ціннісний, гностичний, технологічний), що перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності, уможливають якісну підготовку до професійної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства. Доведено необхідність їх реалізації через діалектичну єдність. Згідно з обґрунтованими компонентами, диференційовано критерії готовності: *мотиваційно-особистісний, інформаційно-когнітивний, дієво-практичний.*

Мотиваційно-особистісний критерій пов'язаний із процесом мотивації до професійної діяльності, що поєднує формування професійно значущих, життєво активних і моральних якостей майбутніх фахівців лісового господарства, ціннісного ставлення

здобувачів до професійної діяльності. Це виявляється в усвідомленні особистістю соціальної значущості лісогосподарської професії, у наявності стійких професійних інтересів до лісівничої праці, у відчутті любові до землі, до природи, гордості та глибокої поваги до праці лісівника, в усвідомленому прагненні особистості до творчої професійної діяльності в лісовому господарстві. *Показники* мотиваційно-особистісного критерію: мотивація успіху й уникнення невдач; сформованість професійних ціннісних орієнтацій; інтереси, потреби, мотиви до отримання знань, умінь, компетентностей у професійній сфері; позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності; розуміння цінності праці лісівника, усвідомлення соціальної значущості професії; визнання майбутнім фахівцем відповідальності за результати професійної діяльності; прагнення майбутнього фахівця до творчої праці у сфері лісового господарства; здатність, відчуття любові до природи.

Інформаційно-когнітивний критерій впливає на обсяг, глибину, мобільність теоретичних знань, формування й розвиток професійно важливих знань, умінь, компетентностей і якостей особистості. Цей критерій пов'язаний із розумним структуруванням змісту професійної підготовки в ході аудиторних занять, упровадження педагогічних технологій, актуально виправданими ефективними методиками професійної підготовки, що поєднують формування професійних та особистісних характеристик здобувача. Інформаційно-когнітивний критерій передбачає такі *показники*: показник сформованості професійних знань і сприйнятливості теоретичного матеріалу (ступінь розуміння сутності лісогосподарських понять, законів, закономірностей, ступінь логіки викладу теоретичного матеріалу відповідно до умов навчальної ситуації), показник осмислення спеціальних лісогосподарських теорій (ступінь розуміння особливостей і завдань виробничої ситуації, ступінь володіння вмінням класифікації та диференціації лісогосподарських понять), показник сформованості професійних компетентностей.

Дієво-практичний критерій відображає активний характер застосування сукупності знань, умінь і компетентностей, необхідних для самостійного провадження практичної діяльності. У ході формування ставлення майбутнього фахівця до професійної діяльності важливою стає спрямованість активності особистості на продуктивну діяльність, зміна соціального середовища через активне включення до перетворювальної діяльності, розвиток екологічної свідомості особистості, прагнення до професійного зростання, самовдосконалення й самореалізації. Цей критерій містить такі *показники*: здатність до вдосконалення професійної діяльності в лісогосподарській сфері, прагнення індивіда до самопізнання, саморозвитку й самоосвіти, уміння окреслювати

освітні цілі, проводити самоконтроль і самокорекцію; готовність до соціальної взаємодії в усіх формах і видах особистісної та професійної комунікації.

Диференційовано три рівні готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності: високий, середній, низький, кожен із яких вирізняється певним ступенем вияву зазначених вище показників.

Для з'ясування стану готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності розроблено та використано такі діагностичні методики: «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (А. Реан, В. Якунін); «Методика визначення ціннісних орієнтацій М. Рокича»; «Психологічний тест В. Рахівського»; тест «Психологічні та психофізіологічні особливості студентів» (В. Смекал, М. Кучер); вербальні асоціативні методики суб'єктивного ставлення до природи «Натурофіл», «Домінанта», «Альтернатива», «ЕЗОП» та ін.

За результатами констатувального етапу (2016 – 2018 рр.) експерименту підсумовано, що загальний рівень готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності на констатувальному етапі експерименту в КГ й ЕГ відрізнявся несуттєво, а саме: високий рівень – ЕГ 6,06 % та КГ 8,33 %; середній рівень – ЕГ 35,23 % і КГ 39,97 %; низький рівень – ЕГ 58,71 % та КГ 55,70 %, що засвідчує недостатній рівень готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності. Діагностувальний зріз готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності маркував проблему подальшого дослідження та дав змогу уточнити характер побудови програми формувального етапу експерименту.

У четвертому розділі **«Педагогічна система підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності»** схарактеризовано педагогічну систему підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; презентовано модель, виявлено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Педагогічна система підготовки майбутніх фахівців лісового господарства потрактована як система цілеспрямованих процедур лісівничої освіти, що вирізняється внутрішньою єдністю структур, які утворені сукупністю цілей, інтегрованим змістом фахових дисциплін, узгодженим використанням активних методів та організаційних форм підготовки майбутніх фахівців лісового господарства в аудиторній і позааудиторній діяльності, технологіями навчання, спрямованими на освоєння професійної діяльності в лісовій галузі.

Для досягнення ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства розроблено й упроваджено навчально-методичне забезпечення, а саме: робочі програми навчальних дисциплін «Лісівництво», «Лісовпорядкування», «Лісові культури», «Лісова таксація» і спецсеминарів «Інтеграція лісівничої та екологічної освіти», «Інформатизація лісового підприємництва», «Основи професійного становлення майбутніх фахівців лісового господарства»; конспекти лекцій, методичні рекомендації для виконання практичних робіт із зазначених дисциплін, програма й методичні рекомендації до виробничої і навчальної практики з лісовпорядкування, термінологічний словник «Генетика, селекція та насінництво лісових та декоративних рослин», робочий зошит із практичних занять із дисципліни «Лісівництво», навчальний посібник «Лісівництво», завдання для самостійної роботи й контролю навчальних досягнень майбутніх фахівців лісового господарства та ін.

Система підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності візуалізована у вигляді моделі, що постає як сукупність взаємопов'язаних блоків: ціле-методологічного, змістово-організаційного, результативно-критеріального (рис. 1).

Ціле-методологічний блок відображає соціальне замовлення, вимоги до професійної діяльності, мету, авторську концепцію, методологічні підходи (системний, аксіологічний, особистісно орієнтований, компетентнісний, інтегративний, синергетичний, діяльнісний) та загальнодидактичні (науковості, гуманізації, доступності, наочності, цілісності, зв'язку теорії з практикою, систематичності й послідовності), специфічні принципи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності (дискретності й неперервності, оптимальності, професійної спрямованості, активності та самостійності, цілеспрямованості, варіативності, інтегративності, диференціації, поетапності, соціальної зумовленості, модульності, міждисциплінарності, технологічності).

Змістово-організаційний блок системи репрезентує *організаційно-педагогічні умови* (розвиток професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців лісового господарства; удосконалення змісту фахових дисциплін у контексті вимог лісового господарства; забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців лісового господарства засобами інтеграційно-модульної технології; посилення практичної підготовки на основі поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства), *зміст* навчальних дисциплін і спецсеминарів («Лісівництво», «Лісовпорядкування», «Лісові культури», «Лісова таксація», «Інтеграція лісівничої та екологічної освіти», «Інформатизація лісового

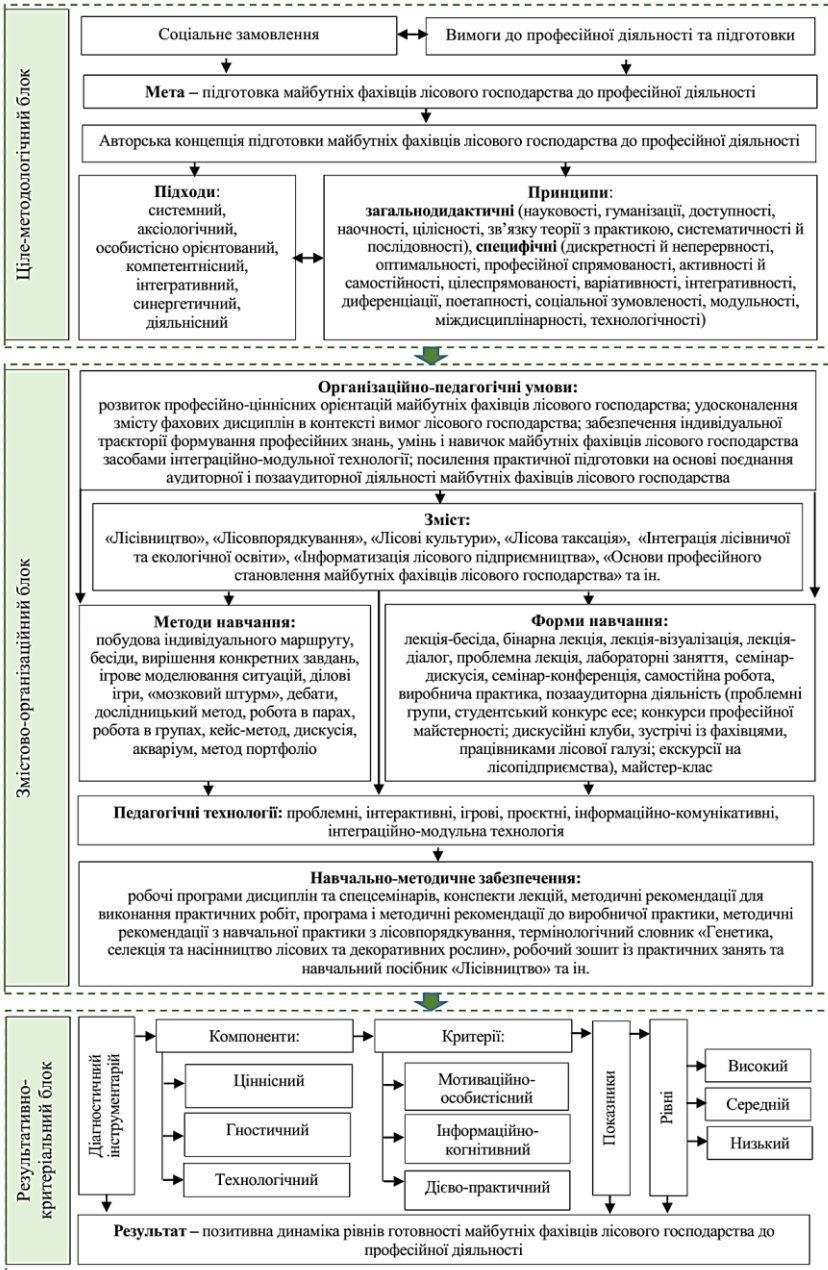

Рис. 1. Модель педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності

підприємництва», «Основи професійного становлення майбутніх фахівців лісового господарства» та ін.), *методи* (побудова індивідуального маршруту, бесіди, виконання конкретних завдань, ігрове моделювання ситуацій, ділові ігри, «мозковий штурм», дебати, дослідницький метод, робота в парах, робота в групах, кейс-метод, дискусія, акваріум, метод портфоліо), *форми* (лекція-бесіда, бінарна лекція, лекція-візуалізація, лекція-діалог, проблемна лекція, лабораторні заняття, семінар-бесіда, семінар-дискусія, семінар-конференція, самостійна робота, виробнича практика, позааудиторна діяльність (проблемні групи, студентський конкурс есе; конкурси професійної майстерності; дискусійні клуби, зустрічі з фахівцями, працівниками лісової галузі; екскурсії на лісопідприємства, майстер-клас) і *технології* (проблемні, інтерактивні, ігрові, проєктні, інформаційно-комунікативні, інтеграційно-модульна технологія), *навчально-методичне забезпечення* для підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності (робочі програми дисциплін і спецсемінарів, конспекти лекцій, методичні рекомендації для виконання практичних робіт, програма й методичні рекомендації до виробничої практики, методичні рекомендації з навчальної практики з лісовпорядкування; термінологічний словник «Генетика, селекція та насінництво лісових та декоративних рослин», робочий зошит із практичних занять та навчальний посібник «Лісівництво»).

Результативно-критеріальний блок містить *діагностичний інструментарій*, *компоненти* (ціннісний, гностичний, технологічний), *критерії* (мотиваційно-особистісний, інформаційно-когнітивний, дієво-практичний), *рівні* (високий, середній, низький) готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності та *результат* реалізації системи – позитивну динаміку рівнів готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Наголошено на важливості виокремлених й обґрунтованих організаційно-педагогічних умов: розвиток професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців лісового господарства; удосконалення змісту фахових дисциплін у контексті вимог лісового господарства; забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців лісового господарства засобами інтеграційно-модульної технології; посилення практичної підготовки на основі поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства.

У контексті першої організаційно-педагогічної умови – *розвиток професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців лісового господарства* – актуалізовано процес формування пізнавальних інтересів і потреб у майбутніх фахівців лісового господарства, їхньої ціннісної спрямованості на вдосконалення професійних знань, умінь,

компетентностей; розвиток професійно важливих особистісних якостей майбутніх фахівців лісгосподарської галузі, суб'єктної позиції в оволодінні майбутньою професійною діяльністю; стимулювання мотиваційної сфери з професійними намірами. Під час реалізації цієї умови важливу роль відіграє посилення мотивації й закріплення професійного вибору майбутніх фахівців лісового господарства; формування позитивного й емоційного ставлення до вибраної спеціальності; розвиток стійких професійних намірів у лісгосподарській галузі, що увідповіднені з потребами особистості та суспільства, відчуття відповідальності за наслідки ухвалених рішень і безпеку навколишнього середовища; розвиток здатності до усвідомлення й реалізації прав громадян Землі, своєї країни та регіону. Цьому сприяло ознайомлення здобувачів із вибраною професією, загальними принципами, чинниками, фактами досягнення професіоналізму, напрямками роботи кафедр факультету; проведення традиційних академічних свят («День знань», «Посвята в студенти», «Студентська весна», «День працівників лісового господарства», «Збережемо ліси України», «Ліси – легені планети» тощо), написання і захист рефератів за професійним спрямуванням; участь в олімпіадах та науково-практичних конференціях, практикумах і семінарах для ознайомлення з майбутньою професією, зустрічі з фахівцями лісового господарства, керівниками лісгосподарських підприємств; проходження виробничої практики в лісгосподарських, лісовпорядкувальних, лісозахисних, лісомеліоративних і лісозаготівельних підприємствах та ін.

Доведено ефективність таких завдань у контексті реалізації першої організаційно-педагогічної умови: складання тезаурусу; завдання на формування вмінь фокусувати увагу на екологічно значущих проблемах; екологічне оцінювання лісових насаджень; проблемно-дослідницькі та творчі завдання з вивчення природного матеріалу (збирання зразків деревних порід, гербаріїв тощо); завдання, що формують ціннісне ставлення до соціоприродного середовища.

Другу організаційно-педагогічну умову – *удосконалення змісту фахових дисциплін у контексті вимог лісового господарства* – реалізовано через оновлення змісту підготовки майбутніх фахівців лісового господарства на засадах сучасних принципів організації сталого (екологічно збалансованого) ведення лісового господарства, із використанням екологічно ощадливих технологій лісгосподарського виробництва. Для дотримання зазначеної умови оновлено зміст фахових дисциплін «Лісівництво», «Лісовпорядкування», «Лісові культури», «Лісова таксація», з огляду на потреби лісгосподарської галузі, що забезпечило формування системи знань про законодавчі акти,

нормативно-довідкові матеріали, організаційно-управлінську документацію з організації та ведення лісового й мисливського господарства; специфіку та особливості лісгосподарської галузі; чинники, які суттєво впливають як на розвиток лісового господарства, так і на ставлення людей до процесу лісгосподарського виробництва; формування вмінь використовувати отримані знання для осмислення сучасних подій; виявлення на цій основі особливостей, тенденцій і закономірностей розвитку лісгосподарської галузі за результатами аналізу поточної ситуації в лісовому господарстві країни, з огляду на історичний досвід її розвитку та реформування; планування й реалізацію ефективних заходів з організації господарства, підвищення продуктивності насаджень та їхньої біологічної стійкості, формування ощадливого ставлення до використання лісових ресурсів на екологічних засадах; упровадження розроблених проектних рішень у виробництво та ведення лісового господарства на засадах наближеного до природи лісівництва; інтеграцію й удосконалення виробничих процесів ведення лісового господарства відповідно до чинних вимог та ін.

Третя організаційно-педагогічна умова – *забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців лісового господарства засобами інтеграційно-модульної технології* – передбачала, що обсяг одержуваної інформації безпосередньо залежить не стільки від кількості запланованих годин, скільки від розширення пошуку та синтезу інформації як по горизонталі, так і по вертикалі, згідно зі структурно-логічною схемою підготовки фахівців.

Основний складник інтеграційно-модульної технології – модулі навчання, що детермінують не тільки етапи та рівні формування професійної компетентності, а й зміст дисциплін, оскільки відображають мету навчання на кожному з виокремлених етапів. Зміст підготовки майбутнього фахівця відібраний завдяки: *фреймам* (одиницям знання), що містять структуру ключової ідеї навчального матеріалу, яку можна використовувати в усіх подальших темах, унаслідок чого утворюється супідрядність: інформація верхнього рівня стає нерозривно пов'язаною з інформацією нижчих рівнів; *таксонам* (інформаційним пакетам), які об'єднують фрейми, що вибудовує навчально-науковий матеріал у систему, яка дає змогу здобувачам орієнтуватися в інформаційному просторі майбутньої спеціальності; *модулям* (функційно завершеним структурно-змістово-цільовим вузлам), які об'єднують таксони завдяки позначеним інтеграційним зв'язкам.

В умовах інтеграційно-модульного навчання, під час викладання лекційного матеріалу, здобувачів зорієнтовано на виявлення горизонтальних зв'язків між навчальною й науковою інформацією різних

таксонів через порівняння аспектів (властивостей, характеристик) дисципліни. На практичних заняттях відпрацьовано питання, пов'язані з отриманням основних знань і вмінь через засвоєння диференційованого й дозованого матеріалу. Запропонована технологія скеровує здобувачів на майбутню професію, оскільки вможливилоє концентрацію інформації за одночасного вилучення зі змісту навчального курсу матеріалу, що не запотребуваний специфікою професійної діяльності, з огляду на індивідуальні особливості сприймання й засвоєння навчального матеріалу. Активно застосовано проблемні та дослідницькі завдання, які в контексті реалізації індивідуальної траєкторії майбутніх фахівців лісового господарства забезпечували формування професійних знань, умінь і навичок та були реалізовані у творчих проєктах («Роль насаджень у поліпшенні екологічної ситуації», «Ліс для нас», «Гай моєї мрії», «Роль рослин у поліпшенні мікроклімату й екології міста», «Роль весвітних і громадських організацій в екологічній пропаганді, формуванні екологічної культури і грамотності» та ін.) й інсталяційних майстер-класах. Ця умова втілена через використання проблемних і дослідницьких методів, методу проєктів, ділової гри, кейс-методу, інтерактивних методів (навчальна дискусія, акваріум, мозковий штурм), методу портфоліо, ігрового моделювання ситуацій та ін.

Четверту організаційно-педагогічну умову – *посилення практичної підготовки на основі поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства* – реалізовано через цілісність і спрямованість завдань аудиторної й позааудиторної діяльності для підготовки майбутніх фахівців лісового господарства.

Для втілення цієї умови й покращення практичної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства розроблено спецсемінари «Інтеграція лісівничої та екологічної освіти», «Інформатизація лісового підприємництва», «Основи професійного становлення майбутніх фахівців лісового господарства». Спецсемінар «Інтеграція лісівничої та екологічної освіти» передбачав вивчення таких тем: «Екологічна та лісівнича освіта, пропаганда, екологічна культура, екологічна етика. Розв'язання екологічних проблем у лісовому господарстві», «Екологічні традиції минулого в лісовому господарстві», «Сучасні тенденції в екологічній та лісівничій освіті», «Еколого-просвітницька робота на базі заповідників та національних парків, шкільних лісицтв», «Способи роботи з інформацією в екологічній та лісівничій освіті» й ін. Важливу роль у реалізації завдань дослідження відіграло залучення здобувачів до проведення масових еколого-пропагандистських заходів («День Землі», «Екологічний день міста»), творчих конкурсів («Світ навколо мене», «Мій національний парк», «Ліс моєї мрії», «Моя екологічна ферма») та ін.

Програма спецсемінару «Інформатизація лісового підприємництва» уможливила опанування майбутніми фахівцями лісового господарства практичних навичок у сфері підприємницької діяльності на основі реалізації комунікації за допомогою універсальних методів мережевого інформаційного обміну та взаємодії в умовах територіальної віддаленості лісгосподарських підприємств. За результатами оволодіння програмою семінару здобувачі набули навичок роботи на спеціалізованих вебсайтах («Відкритий ліс», «Лісівник», «Сталий розвиток лісового господарства в Україні», «Інформаційний портал деревообробної галузі «DEREVO.INFO», Державне підприємство «Лісгосподарський інноваційно-аналітичний центр», «Портал деревообробників України»); лісових торгових майданчиках (URL: <https://cutt.ly/QR2ZyCV>) і Всеукраїнській лісовій біржі (URL: https://awex.com.ua/news_single/200), навчилися професійного обміну думками на форумах «Українська лісова платформа» (URL: <https://specials.wwf.ua/forestplatform/firstforum>).

Спецсеінар «Основи професійного становлення майбутніх фахівців лісового господарства» дав змогу сформуванню в здобувачів усвідомлення власної ролі як суб'єкта творчості свого життя, оволодіти практичними навичками аналізу й оцінювання складних проблем становлення власного «Я», професійного зростання та подолання можливих життєвих труднощів і криз. Це сприяло формуванню в майбутніх фахівців лісового господарства активної життєвої позиції та усвідомленню власної ролі в новій соціально-професійній реальності в контексті розв'язання нагальних проблем охорони земель як основного національного багатства України.

Органічну єдність аудиторної і позааудиторної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства для посилення практичної підготовки вможливило залучення здобувачів до пошуку автентичних інтернет-ресурсів з опорою на ключові поняття, терміни; розроблення бізнес-планів, стратегічних програм розвитку лісгосподарського підприємства, проєктування тематичних веб-сайтів, розроблення презентацій «Роль лісового господарства в економіці України», «Моя спеціальність», студентських конкурсів есе «Майбутнє лісів України», «Екологічні аспекти лісового господарства» та ін.

У п'ятому розділі «**Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності**» схарактеризовано програму, етапи й методику формувального етапу педагогічного експерименту; описано організацію, хід, аналіз дослідницько-експериментальної роботи та узагальнено результати.

Мета експериментального дослідження – наукове підтвердження ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

Для реалізації мети розроблено методику, що являє собою комплекс методів, процедур, послідовність педагогічних дій, операцій і впливів, використання необхідних засобів для виконання завдань.

Завдання експериментального дослідження передбачають: розроблення програми й методики проведення педагогічного експерименту; формування складу учасників експерименту; обґрунтування системи педагогічних заходів (технологій, форм і методів, умов), необхідних для ефективної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; експериментальну перевірку й оброблення результатів щодо ефективності концепції та педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності; розроблення й реалізацію навчально-методичного забезпечення; узагальнення результатів та формулювання висновків.

Дослідницько-експериментальну роботу проведено поетапно в умовах освітнього процесу з 2016 р. до 2022 р. Для репрезентативності вибірки до педагогічного експерименту залучено студентів, науково-педагогічних працівників Білоцерківського національного аграрного університету, Сумського національного аграрного університету, Інституту лісового і садово-паркового господарства Національного лісотехнічного університету України, Дрогобицького національного університету імені Івана Франка, Уманського національного університету садівництва, Шацького лісового фахового коледжу імені В. В. Сулька.

В експерименті на різних етапах брали участь 492 здобувачі вищої освіти та 67 викладачів ЗВО, що готують майбутніх фахівців спеціальності 205 «Лісове господарство».

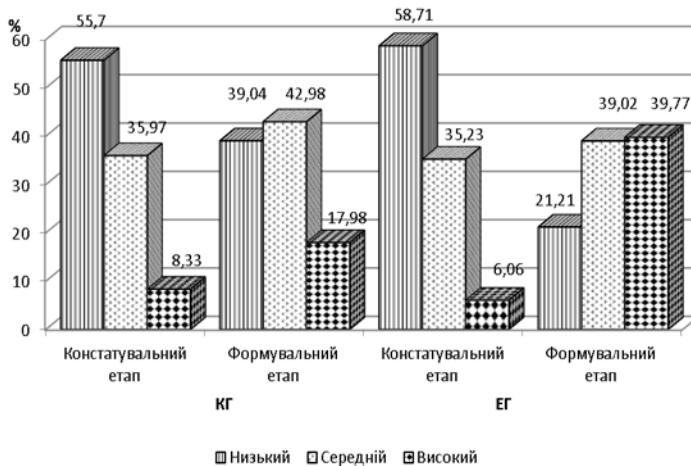
На *формульованому етапі* (2018 – 2021 рр.) експериментального дослідження проведено експеримент, мета якого полягала в перевірці правильності розробленої концепції, дієвості педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності. Загалом у формульованому експерименті взяло участь 492 студенти, які були довільно розподілені на контрольну й експериментальну групи, а саме: контрольна група (КГ) – 228 студентів, експериментальна група (ЕГ) – 264 студенти. В освітній процес упроваджено розроблені й теоретично обґрунтовані основні положення концепції та системи, організаційно-педагогічні умови підготовки фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

На узагальнювальному етапі (2020 – 2022 рр.) систематизовано й статистично оброблено експериментальні дані; сформульовано основні висновки й рекомендації щодо впровадження результатів педагогічного експерименту в процес підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, окреслено перспективи подальшого вивчення проблеми.

Таблиця 1

Динаміка рівнів готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності (за результатами експериментальної роботи)

Рівні	Констатувальний експеримент	Формувальний експеримент	Приріст	Констатувальний експеримент	Формувальний експеримент	Приріст
	ЕГ			КГ		
Високий	16 (6,06 %)	105 (39,77 %)	+33,7 %	19 (8,33 %)	41 (17,98 %)	+9,65 %
Середній	93 (35,23 %)	103 (39,02 %)	+3,8 %	82 (35,97 %)	98 (42,98 %)	+7,01 %
Низький	155 (58,71 %)	56 (21,21 %)	-37,5 %	127 (55,70 %)	89 (39,04 %)	-16,66 %

Рис. 2. Динаміка рівнів готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності (за результатами дослідницько-експериментальної роботи)

Результати діагностики загального рівня готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності до й після проведення педагогічного експерименту узагальнено в табл. 1 та на рис. 2. Результати діагностики доводять, що високий рівень готовності в КГ зріс лише на 9,65 %, натомість в ЕГ він збільшився на 33,70 %; середній рівень готовності в КГ зріс на 7,01 %, а в ЕГ – на 3,80 %; низький рівень готовності в КГ зменшився на 16,66 %, а в ЕГ – на 37,50 %.

Вірогідність результатів проведеної експериментальної роботи й достовірність експериментальних даних визначено з використанням непараметричного критерію Пірсона χ^2 .

Результати формувального етапу експерименту підтвердили правомірність й ефективність педагогічної системи та запропонованих організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності, послугувавши підставою для висновку, що мети дослідження досягнуто, сформульовані завдання виконано, гіпотезу підтверджено.

ВИСНОВКИ

У дисертації викладено результати розв'язання проблеми підготовки майбутніх фахівців лісового господарства, що дало змогу розробити концепцію, структурно-логічну модель і на цій основі обґрунтувати педагогічну систему організаційно-методичного забезпечення підготовки, упровадити пріоритетні умови реалізації запропонованої системи. Результати наукового пошуку послугували підставою для аргументованих висновків.

1. Аналіз останніх наукових напрацювань і публікацій засвідчує, що на сьогодні проведено фундаментальні дослідження, присвячені пріоритетним завданням професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства в Україні, узгодженню її моделі відповідно до сучасної концепції сталого розвитку; змісту й методики підготовки майбутніх фахівців лісового господарства. Водночас проблема професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства в синтезі теоретичного, методичного та практичного аспектів недостатньо досліджена. Практично відсутні педагогічні розвідки, що розкривають взаємозв'язок зовнішніх, внутрішніх, особистісних чинників у професійному становленні фахівців лісового господарства, а також відображають соціально-професійні потреби й уподобання. В умовах непрестижності лісівничої освіти, зокрема спеціальності «Лісове господарство», потребує розроблення модель особистості сучасного фахівця лісового господарства, а також концептуальні засади

розвитку та вдосконалення системи лісівничої освіти, отже, професійної підготовки таких фахівців. Забезпечення лісгосподарської галузі фахівцями, здатними працювати як на вітчизняному, так і на зарубіжному ринках, вибирати рішення в складних ситуаціях, в умовах невизначеності, виявляти професійну компетентність і мобільність, зумовлює пошук ефективних шляхів професійної підготовки у ЗВО.

Проаналізовано сутність ключових понять роботи («лісове господарство», «професійна діяльність майбутнього фахівця лісового господарства», «лісівнича освіта», «професійна компетентність майбутніх фахівців лісового господарства»). Підготовка майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності – процес професійного становлення й розвитку, формування професійно важливих якостей, цінностей, ідеалів, поглядів і переконань, знань, умінь, навичок, професійних компетентностей, що відбувається під час аудиторної, позааудиторної роботи та сприяє професійній самореалізації. Результатом такої підготовки стає «готовність майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності» – інтегративна властивість особистості, що поєднує ціннісний, гностичний і технологічний компоненти та забезпечує реалізацію конструктивних дій у розв’язанні проблем галузі лісового господарства.

2. Особливості професійної діяльності фахівця лісового господарства виявляються в наявності трьох взаємопов’язаних компонентів у професійній сфері – природних об’єктів (лісів), технічних пристроїв (лісових машин і механізмів), системи міжособистісних взаємин із колективом (працівниками галузі). З огляду на різні види й функції професійної діяльності фахівців у галузі лісового господарства (виробничо-технологічної, проектно-технологічної, організаційно-управлінської, науково-дослідницької), вимоги до професійної підготовки згруповані за трьома напрямками: вимоги суспільства; вимоги держави; вимоги роботодавця. Виявлено недоліки в підготовці майбутніх фахівців лісового господарства: низький рівень сформованості установки на активну професійну діяльність у лісгосподарській галузі; відсутність у здобувачів прагнення до пошуку нових, ефективних шляхів комплексного виконання професійних завдань; віддаленість змісту навчання від вимог і реального стану сучасного лісгосподарського виробництва; недостатньо сформовані професійно значущі особистісні якості здобувачів та ін.

3. Уточнено критерії готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності (мотиваційно-особистісний, інформаційно-когнітивний, дієво-практичний) і показники рівнів готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної

діяльності (високий, середній, низький). Результати констатувального етапу педагогічного експерименту засвідчили низький рівень готовності здобувачів до постійних технологічних і структурних оновлень та сучасних викликів галузі лісового господарства.

4. Концепція підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності передбачає розроблення й упровадження системних організаційно-педагогічних інновацій в освітній процес ЗВО, з огляду на ключові наукові підходи, загальнодидактичні та специфічні принципи, розроблене навчально-методичне забезпечення. В основу концепції покладено такі положення: необхідність удосконалення підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності на засадах системного підходу відповідно до сучасних викликів галузі та професії; підготовка майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності – феномен, що характеризує вибір сенсу життя особистості в аспекті її ставлення до себе, навколишнього середовища та власної професійної діяльності; у процесі підготовки майбутніх фахівців лісового господарства відбувається перетворення внутрішньої сутності майбутнього фахівця (особистісно значущих ціннісних орієнтацій, мотивів, потреб, знань, умінь, навичок, ставлень) через практичну діяльність та формування індивідуальної освітньої траєкторії з акцентом на участі в розв'язанні регіональних і професійних проблем лісгосподарської галузі. Концепція підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності ґрунтована на методологічному, теоретичному, практичному концептах.

5. Виокремлено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності: розвиток професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців лісового господарства; удосконалення змісту фахових дисциплін у контексті вимог лісового господарства; забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців лісового господарства засобами інтеграційно-модульної технології; посилення практичної підготовки на основі поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства. Доведено, що зазначені організаційно-педагогічні умови варто реалізувати комплексно, оскільки відсутність хоча б однієї з них може негативно позначитися на рівні готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

6. Розроблено й експериментально перевірено ефективність педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності як сукупності цілеспрямованих процедур лісівничої освіти, що вирізняється внутрішньою єдністю структур, утворених низкою цілей, інтегрованим змістом фахових

дисциплін, узгодженим використанням активних методів та організаційних форм підготовки майбутніх фахівців лісового господарства в аудиторній і позааудиторній діяльності, технологіями навчання, спрямованими на освоєння професійної діяльності в лісовій галузі. Система містить такі взаємопов'язані блоки: *ціле-методологічний* (відображає соціальне замовлення, вимоги до професійної діяльності, мету, авторську концепцію, методологічні підходи, загальнодидактичні й специфічні принципи підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності); *змістово-організаційний* (репрезентує організаційно-педагогічні умови, зміст, методи, форми, технології, навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності); *результативно-критеріальний* (охоплює діагностичний інструментарій, компоненти, критерії, рівні готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності та результат реалізації системи – позитивну динаміку рівнів готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності).

Проведений формувальний етап експерименту виявив у здобувачів ЕГ високий (39,77 %), середній (39,02 %), низький (21,21 %) рівні готовності до професійної діяльності, натомість у КГ – відповідно 17,98 %, 42,98 %, 39,04 %. За результатами формувального етапу експерименту, різниця за високим рівнем ЕГ і КГ становить 21,79 %, за середнім – 3,96 %, за низьким – 17,83 %. Унаслідок формувального етапу експерименту у майбутніх фахівців лісового господарства високий рівень готовності в КГ зріс лише на 9,65 %, натомість в ЕГ він збільшився на 33,70 %; середній рівень готовності в КГ зріс на 7,01 %, а в ЕГ – на 3,80 %; низький рівень готовності в КГ зменшився на 16,66 %, а в ЕГ – на 37,50 %.

Результати дослідження довели ефективність розробленої педагогічної системи професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності.

7. Підготовлено й упроваджено в освітню практику ЗВО навчально-методичне забезпечення для вдосконалення підготовки майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності: робочі програми навчальних дисциплін «Лісівництво», «Лісовпорядкування», «Лісові культури», «Лісова таксація» і спецсемінарів «Інтеграція лісівничої та екологічної освіти», «Інформатизація лісового підприємництва», «Основи професійного становлення майбутніх фахівців лісового господарства»; конспекти лекцій і методичні рекомендації для виконання практичних робіт із зазначених дисциплін і спецсемінарів; програми й методичні рекомендації до виробничої практики та методичні рекомендації з

навчальної практики з лісовпорядкування для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 205 «Лісове господарство»; термінологічний словник «Генетика, селекція та насінництво лісових та декоративних рослин», робочий зошит із практичних занять із дисципліни «Лісівництво», навчальний посібник «Лісівництво», завдання для самостійної роботи й контролю навчальних досягнень майбутніх фахівців лісового господарства.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх фахівців лісового господарства. Перспективи дослідження вмотивовують доцільність звернення до таких питань: вивчення способів стимулювання самовдосконалення професійних компетентностей; розроблення діагностик оцінювання розвитку професійних компетентностей у практичній діяльності; вплив навичок практичної діяльності на професійне становлення фахівців лісового господарства; студювання професійної підготовки фахівців лісового господарства в зарубіжному досвіді.

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Хрик, В. М. (2022а). *Підготовка майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності: теорія, методика, практика*. Біла Церква: ТОВ «Білоцерківдрук».

Навчальні посібники

2. Хрик, В. М., & Кімейчук, І. В. (2022b). *Лісівництво*. Біла Церква: ТОВ «Білоцерківдрук».

Статті у фахових наукових виданнях України

3. Хрик, В. М. (2021а). Еволюція лісівничої освіти в Україні. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженко*, 47, 206-214.

4. Хрик, В. М. (2021b). Підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 199, 166-171.

5. Хрик, В. М. (2021c). Сучасні проблеми лісівничої освіти в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5 (109), 213-223. [doi:10.24139/2312-5993/2021.05/213-223](https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.05/213-223).

6. Хрик, В. М. (2021d). Зарубіжний досвід розв'язання актуальних проблем теорії та практики вищої лісівничої освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 4, 197-205.

7. Хрик, В. М. (2021e). Педагогічні аспекти формування дослідницької компетентності в майбутніх фахівців лісового господарства. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6(110), 371-380.

8. Хрик, В. М. (2021f). Інноваційні технології підготовки майбутніх фахівців лісового господарства. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 9(113), 200-214.

9. Хрик, В. М. (2021g). Концепція професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*, 68, 75-81.

10. Хрик, В. М. (2021h). Модель професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (114), 99-109.

11. Хрик, В. М. (2021i). Вибір методологічних підходів до підготовки майбутніх фахівців лісового господарства. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 11(115), 198-206.

12. Хрик, В. М. (2022c). Формування професійної компетентності майбутніх фахівців лісгосподарської галузі на основі використання методики виробничих ситуацій. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 203, 153-160. [doi:10.36550/2415-7988-2022-1-203-153-160](https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-203-153-160).

13. Хрик, В. М. (2022d). Психолого-педагогічні аспекти компетентнісної підготовки дослідництва у бакалаврів лісового господарства *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 200, 143-147.

14. Хрик, В. М. (2022e). Професійні компетентності майбутніх фахівців лісового господарства. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 1, 50-58.

15. Хрик, В. М. (2022f). Професійні вимоги до майбутнього фахівця лісового господарства. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (204), 142-154.

16. Хрик, В. М. (2022g). Функції та види професійної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 69, 117-124.

17. Хрик, В. М. (2022h). Чинники формування готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*, 13, 70-80.

18. Хрик, В. М. (2022i). Формування готовності майбутніх фахівців лісового господарства до професійної діяльності на основі метапредметної інтеграції в аудиторній і позааудиторній діяльності. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 2, 6-15.

<http://znp.udpu.edu.ua/article/view/262818>

Статті в іноземних наукових періодичних виданнях

19. Khryk, V., Dushechkina, N., ZozuliakSluchy, R., Antonenko, V., Potashniuk, I., & Chaika, Y. (2021j). Fundamentação teórica da integração de processos tecnológicos inovadores na atividade educacional. *Laplage Em Revista*, 7 (Extra-C), 628-635. doi:10.24115/S2446-622020217ExtraC1054p.628-635.

20. Khryk, V., Ponomarenko, S., Verhun, A., Morhulets, O., Nikonenko, T., & Koval, L. (2021k). Digitization of education as a key characteristic of modernity. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(10), 191-195. Retrieved from http://paper.ijcsns.org/07_book/202110/20211026.pdf

21. Sovgira, S., Khryk, V., Zamrozevych-Shadrina, S., Pukhno, S., Badyeyeva, L., & Smakovskiy, Yu. (2022). The Impact Of Globalization On Educational Activities In The Modern World *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(3), 461-466. Retrieved from http://paper.ijcsns.org/07_book/202203/20220358.pdf

22. Khryk, V., & Pashchenko, D. (2022). The essence of readiness of future forestry professionals for professional activity according to information and cognitive criteria *Pedagogy and Education Management Review (PEMR)*, 5(7), 26-34. Retrieved from <https://public.scnchub.com/perm/index.php/perm/article/view/82>

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

23. Khryk, V., Yukhnovskiy, V., Gladun, G., & Lobchenko, H. (2018). *Agroforestry component in formation and functioning of current agricultural landscapes. Agroforestry as Sustainable Land Use*, Proceedings of the 4th European Agroforestry Conference, Nijmegen, The Netherlands.

24. Хрик, В. М. (2021l). *Використання системного підходу у підготовці майбутніх фахівців лісового господарства*, Тези доповіді Другого всеукраїнського круглого столу. Київ: ІТТА.

25. Хрик, В. М. (2021m). *Проблеми лісогосподарської галузі*, Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Умань: Уманський державний педагогічний університет.

26. Хрик, В. М. (2021n). *Аналіз традиційної моделі проведення практичних занять з обов'язкового освітнього компоненту «Лісові культури»*, Збірник матеріалів II Всеукраїнської заочної наукової конференції. Суми: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.

27. Хрик, В. М. (2021o). *Педагогічні умови формування дослідницької компетентності бакалаврів лісового господарства*, Матеріалів третьої Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції. Київ: ІТТА.

28. Хрик, В. М. (2021р). *Системний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства*, Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ».

29. Хрик, В. М., Кімейчук, І. В., & Хахула, Л. П. (2022). *Формування якостей особистості у процесі виховання здобувачів Білоцерківського національного аграрного університету*, Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Біла Церква: БНАУ.

30. Хрик, В. М. (2022j). *Особистісно-орієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства*, Матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції. Київ: ІТТА.

31. Khryk, V., & Pashchenko, D. (2021). *Acquisition of general and professional competencies during theoretical and project training by masters of forestry*, Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Біла Церква: БНАУ.

**Опубліковані праці, що додатково відображають
наукові результати дисертації**

32. Хрик, В. М. (2021q). Система професійної мотивації та ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців лісового господарства. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 188-196. doi:10.32782/apv/2021.6.29

33. Хрик, В. М. (2021r). Пріоритетні умови підготовки майбутніх фахівців лісового господарства. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 171–178. doi:10.32782/apv/2021.5.26

34. Khryk, V., Yashnyk, S., & Kimeichuk, I. (2021). *Теорія і методика викладання дисципліни «Лісівництво» для майбутніх фахівців лісгосподарської галузі. Socio-economic development of regions: strategies, models, innovations*. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole.

35. Бойко, В. М., Кімейчук, І. В., Левандовська, С. М., Лозінська, Т. П., Олешко, О. Г., & Хрик, В. М. (2020). *Генетика, селекція та насінництво лісових та декоративних рослин: термінологічний словник для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальностей 205 «Лісове господарство» та 206 «Садово-паркове господарство»*. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет.

36. Маурер, В. М., Хрик, В. М., & Юхновський, В. Ю. (2019). *Відтворення лісів та лісова меліорація в Україні: витоки, сучасний стан, виклики сьогодення та перспективи в умовах антропогену*. Київ: РВВ НУБіП України.

37. Хрик, В. М., Кімейчук, І. В., Левандовська, С. М., Лозінська, Т. П., & Олешко, О. Г. (2020). *Лісові культури: методичні рекомендації для виконання практичних робіт здобувачами вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 205 – «Лісове господарство»*. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет.

38. Хахула, В. С., Хрик, В. М., Левандовська, С. М., Лозінська, Т. П., & Бойко, В. М. (2019). *Виробнича практика: програма і методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 205 «Лісове господарство»*. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет.

39. Хрик, В. М. (2021s). Напрями вирішення проблем лісогосподарської галузі. *Наукові записки екологічної лабораторії Уманського державного педагогічного університету*, 24, 48-52.

40. Khryk, V., Kimeichuk, I., Nosnikau, V., Rabko, S., Kozel, A., Maliuha, V., & Yukhnovskiy, V. (2021). Stability of natural regeneration at ravine-gully systems. *Труди БГТУ*. 1(2), 103-111. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/stability-of-natural-regeneration-at-ravine-gully-systems/viewer>

41. Khryk, V. M., Maliuha, V. M., Kimeichuk, I. V., Khakhula, V. S., & Yukhnovskiy, V. Y. (2021). Natural regeneration of ravine-gully systems and former arable lands in ovruch region. *Modern Scientific Researches*, 13(3), 27-37. Retrieved from <https://www.modscires.pro/index.php/msr/issue/view/msr13-03/msr13-03>

ABSTRACT

Hryk V. M. Theory and practice of future forestry specialists' training for professional activity. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the Doctor of Pedagogical Sciences on a specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – Khmelnytskyi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2022.

The thesis thoroughly analyzes the problem of future forestry specialists' training for professional activity. The author's concept covers methodological, theoretical, practical components and takes into account such factors as: legislative and regulatory documents; labor requirements for the forestry specialists' professional activity and education; educational trends (general (globalization, modernization, humanization, integration, humanitarization, intensification, democratization, informatization); specific of future forestry specialists' training in higher education institutions;

scientific approaches (systemic, axiological, personality-oriented, competence, professional-cognitive, integrational, synergetic, activity); pedagogical general and specific principles.

The pedagogical system of future forestry specialists' training for professional activity, which consists of interconnected blocks (target and methodological (goals, objectives, approaches, principles), content and organizational (content, forms, methods, technologies), result and criteria (criteria, indicators, levels of readiness, diagnostic tools, evaluation methods and tools, results of activities) has been developed, modeled and experimentally tested.

Organizational and pedagogical conditions of future forestry specialists' training for professional activity have been defined and theoretically substantiated. They are: the development of professional value orientations of future forestry specialists; the improvement of the content of professional disciplines in the context of forestry requirements; ensuring the individual trajectory in forming the professional knowledge, abilities and skills of future forestry specialists by means of integration and modular technology; strengthening practical training based on the combination of classroom and extracurricular activities of future forestry specialists.

The essence of the concepts «future forestry specialists' training for professional activity», «readiness of future forestry specialists for professional activity» has been clarified. «Future forestry specialists' training for professional activity» is understood as the process of their professional development, formation of professional competence in the educational process at the institution development of values, ideals, views and beliefs, attitude to professional activity in forestry. «Readiness of future forestry specialists for professional activity» is defined as the integrative quality of personality, which is manifested in the formed professional competence, internal readiness to perform tasks, focus on the implementation of constructive actions of forestry, their awareness and evaluation in solving forestry problems.

Such criteria of readiness for professional activity (motivational and personal, information and cognitive, effective and practical) with appropriate indicators and levels were clarified. The content of the educational components of future forestry specialists' training as well as the procedural component of professional training, considering forms, methods and technologies has been updated. The content of subjects «Fundamentals of professional training», «Organization of forestry production», «Forestry entrepreneurship», «Forestry», «Forest management», «Organization of forestry production», «Forestry crops», «Forestry taxation» were improved.

Further development acquired: the components of forestry specialists' readiness for professional activity; the peculiarities of the professional activity of forestry specialists; diagnostic support for determining the state of

forestry specialists' readiness for professional activity; implementation of methodological approaches and specific principles in future forestry specialists' training.

The results of the study can be useful for teachers of higher education, used in the faculties of advanced training of agro-industrial complex, in planning and organizing the educational process, the implementation of individual and differentiated approaches to applicants.

The obtained results will contribute to the renewal of modern educational and methodological complexes for the system of higher forestry education; design of modular curricula, assessment systems; diversification of the technology of the process of professional training, development of the program of personalized training of teachers for the formation of professional competencies of future specialists in the process of integrative-modular training in the Free Economic Zone. The monographs, textbooks, teaching aids published by the author enrich the practice of training future forestry specialists for professional activities, which will ensure effective work in the future professional sphere.

Key words: training, readiness, future specialists, integration, classroom and extracurricular activities, pedagogical system, organizational and pedagogical conditions, forestry, professional activity.

Підписано до друку 11.11.2022.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 2,0.
Наклад – 100 прим. Замовлення № 51.
Віддруковано з оригінал-макета замовника.
Друк: «Термінова поліграфія».
29000, м. Хмельницький, вул. Степана Бандери, 63.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 4164 від 23.09.2011 р.